

Veijo Heiskanen og Kati Kulovesi (red): Function and Future of European Law, Proceedings of the International Conference on the Present State, Rationality and Direction of European Legal Integration, Helsinki 1999

ERLING HJELMENG

De finske arrangører har nedlagt et imponerende arbeid i konferansen «Function and Future of European Law», som ble avholdt i Helsinki i september i fjor. Konferansen samlet mange av de mest fremtredende eksperter på ulike områder av EU-rett og europeisk rett. Det er derfor gledelig når innleggene nå er samlet mellom to permer. Artikkelsamlingen representerer en unik samling av artikler, alle skrevet av autoriteter på sine felt.

Blant de mer ekspansive og spennende områder i europeisk rettsvitenskap er europeiseringen av retten. EF-retten har etter hvert blitt en naturlig bestanddel i mange lands nasjonale rettssystemer. Men EF-retten inneholder også kimen til videre ekspansjon og harmonisering. Dette gjelder ikke bare på EF-rettens «kjerneområder» fire friheter og konkurranseretten, men like fullt områder som ved første øyekast kan synes fjerne fra EF-rettslig innflytelse; erstatningsrett, kontraktsrett, prosessrett og strafferett. «Function and Future of European Law» er tankevekkende og aktuell. Aktuell fordi den konkretiserer og kritiserer sentrale aspekter ved et stort rettsområde i rivende utvikling. Tankevekkende

fordi den gir nye innfallsvinkler til problemstillinger som vil bli diskutert i mange år fremover. De spørsmål som tas opp berører overgripende prinsipper i europeisk rett.

Den begynnende harmonisering, som av mange ses som begynnelsen på en felleseuropeisk rett, har flere røtter og uttrykksformer. For det første skaper EF-retten selv et vakuum som kan fylles med harmonisert rett. Eksempler på dette er utviklingen av felles prinsipper for statens erstatningsansvar ved brudd på EF-retten, eller et mulig privatrettslig erstatningsansvar for brudd på Traktatens konkurranseregler. For det andre skaper samkvemmet i Europa på selvstendig grunnlag behov for felles regler. Et eksempel er felles kontraktsrettslige og erstatningsrettslige prinsipper. EU representerer på mange felt katalysatoren for denne utviklingen.

I dette bildet lykkes «Functions and Future of European Law» i å ta utviklingen på kornet. Boken fremstår komplett, fordi fremstillingene spenner over de fleste arenaer hvor harmoniseringsprosessen utfolder seg, i tillegg til at historiske, rettslige og politiske aspekter vies oppmerksomhet.

For det første tar boken opp debatten om det indre markedets realisering (The Common Market – Mission Accomplished?). Stephen Weatherill gir her en kritisk og forfriskende fremstilling av det indre markedets funksjon og utvikling.

Men bokens hovedtema er hva som skjer i fortsettelsen av og i tilknytning til realiseringen av det indre marked. Og her spenner fremstillingene over vesensforskjellige, men like fullt svært sentrale emner – fra kodifisering av kontraktsretten og harmonisering av privatretten, illustrert ved personvern problematikken, til utfordringene EU skaper for strafferetten og mulighetene for en felleseuropeisk prosessrett. Nær sagt alle disse områder rører ved problemstillinger i hjertet av nasjonal rett.

Røttene til den europeiske utviklingen ligger på det historiske planet, om enn det er andre faktorer som har fått den til å skyte fart. Den historiske dimensjonen vies særlig oppmerksomhet gjennom Pia Letto-Vanamos kommentarer til Christoph Schmidts innlegg om en felleseuropeisk kontraktsrett. Nettopp i den historiske dimensjonen ligger meget av nøkkelen til forståelse av den utvikling som er i gang – og dermed også til dens videreutvikling. Samtidig setter Schmid fokus på det faktum at harmonisering ikke nødvendigvis skjer «ovenfra», gjennom EU-rettslig lovgivning, men at viktige bevegelser finner sted «nedenfra» (bottom-up harmonisation). Eksempler på dette er Lando-utvalgets sammenstilling av kontraktsrettslige prinsipper, og bokutgivelser som *Ius Commune Casebooks for the Common Law of Europe* (red: Walter van Gerven). Slike sammenstillinger understreker det faktum at Europa har en felles rettskultur som

spenner over langt mer enn EU, og at EU-retten som katalysator kan bety en renesanse for denne kulturen.

Dette poenget illustreres kanskje aller best av utviklingen av felleseuropeiske konsepter. Det er fascinerende å lese Mark Van Hoecke og Jan Dhonts artikkel om personvern. Rettsutviklingen her bygger dels på menneskerettighetskonvensjonen, dels på EU-direktiver, dels på nasjonal rett. I stor utstrekning har det skjedd en parallell utvikling av beskyttelse i flere land, gjennom lignende rettslige konstruksjoner. Denne utviklingen på flere plan leder imidlertid ikke bare frem til en harmonisert rett, men rokker ved vante forestillinger. Slående er den kontinentale sondringen mellom offentlig og privat rett, som igjen sette på prøve. Tradisjonelle skillelinjer mellom nasjonale rettssystemer brytes ned. Og samlet danner dette grunnlag for videre utvikling på europeisk nivå.

Lignende kimer til utvikling ligger i prosessretten. EF-rettsens krav på nasjonal prosessrett for å sikre beskyttelse av EF-rettslige «rettigheter» er velkjent. Det samme er art 6 i menneskerettighetskonvensjonen. Marcel Storme løfter på en oversiktlig og innsiktsfull måte frem de relevante hensyn og mulige rettslige grunnlag.

Også i strafferetten ligger det europeiske utfordringer. Innflytelsen fra menneskerettighetsdomstolen er vesentlig. Og Amsterdamtraktaten stiller opp målsetningen om et område med «frihed, sikkerhed og retfærdighed». Mireille Delmas-Marty setter fingeren på tre aspekter: politiske, rettslige og etiske utfordringer. Det er vel etablert at nasjonale domstoler setter nasjonale straffebestemmelser til side hvis uforenlige med EF-retten. Men spørsmålet er om det i til-

legg til denne «dépénalisation» også skjer en «pénalisation» gjennom lovgivervirksomhet. Poenget er at åpning av grensene utfordrer nasjonalstatens straffemonopol. Skal det realiseres en europeisk strafferett, krever det dessuten demokratisk legitimitet, den etiske utfordringen. Og også i strafferetten støter en på de samme utfordringer med tanke på forening av ulike rettstradisjoner som en gjør i privatretten. Delmas-Marty sammenfatter disse problemene på en utfordrende måte.

Fra en norsk synsvinkel er det ingen tvil om at utviklingen i det europeiske rettslandskapet har betydning. For det første er det slett ikke slik at Norges tilknytning gjennom EØS-avtalen representerer noen begrensning for deltagelse i prosessen. Selv om EF-rettens gjennomslagskraft kanskje rent formelt er mindre i norsk rett, stopper ikke innflytelsen fra europeisk rettsutvikling med de rettsakter som implementeres i norsk rett som «EØS-relevante». EØS-avtalen representerer en bro inn i norsk rett. Beskyttelse av individets rettigheter, en uttrykt målsetning i EØS-avtalen, borger for en implementering av EF-skapte sanksjoner. Selv om EFTA-domstolens avgjørelse om statens erstatningsansvar for

brudd på EØS-rettslige forpliktelser er begrunnet i EØS-avtalens egenart, vil homogenitetshensynet kreve at en tilstreber den samme beskyttelse som gis parallelle EF-rettslige rettigheter.

For det andre skjer utviklingen ikke bare innenfor EF's kjerneområder som gjenfinnes i EØS. Vel så viktig er utviklingen som drives frem av så ulike faktorer som menneskerettighetskonvensjonen og Lando-kommisjonen i kontraktsretten.

Men innflytelsen kan vel så gjerne gå den andre veien: I et skandinavisk perspektiv, med vår pragmatiske tilnærming i den skandinaviske realismens ånd, er utviklingen også interessant. Våre rettssystem er fleksible, og opptrer ofte som løsninger inspirert av flere ulike systemer. Det nordiske samarbeide utgjør derfor et potensiale i europeisk sammenheng. Gledelig er det derfor at det tas initiativ i Norden til å arrangere seminarer av denne typen. Jeg gratulerer redaktørene og arrangørene med en velkomponert og leseverdige samling.

Forfatteropplysning:

Erling Hjelmeng, Stipendiat ved Senter for Europarett ved Juridisk fakultet, Universitetet i Oslo